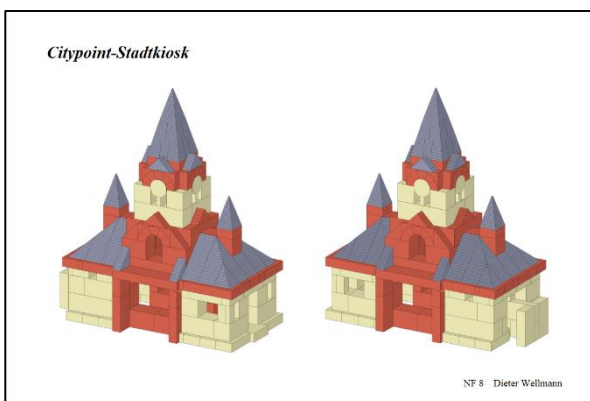

De voorbeelden boekjes van Baukunst im Kleinen

Je zou kunnen zeggen dat Baukunst im Kleinen (BiK) eigenlijk al is begonnen in 1993 met een oproep voor deelname aan de ontwerpwedstrijd voor de Koppelpoort in Amersfoort. Het zou een tweejaarlijks gebeuren worden, in 1995 volgde daarom een oproep voor ontwerpen van Kasteel Ruurlo.

Daar bleef het echter bij totdat in het zomernummer van MLB 2001 Hans Jacobi met een nieuwe opzet startte voor het verzamelen van nieuwe ontwerpen voor de nieuw geproduceerde Ankerdozen, geen wedstrijd dus. De nieuwe Ankerfabriek leverde toen al dozen tot aan NF16 en veel Ankervrienden waren aan de slag gegaan om hiervoor iets nieuws te ontwerpen. Omdat de omvang van NF16 met 919 stenen toch nog te beperkt is voor grotere gebouwen, werden er ook ontwerpen gemaakt voor dubbele dozen.

Om de ontwerpen te beoordelen stelde Hans samen met het CVA-bestuur een vijfhoofdige commissie samen, Baukunst im Kleinen (BiK) genoemd. De commissieleden woonden allen in west-Nederland, zodat ze gemakkelijk in persoon bijeen konden komen. De nieuwe ontwerpen moesten uit NF6 tm 16, enkel of dubbel kunnen worden gebouwd, een zo groot mogelijk gebruik moest worden gemaakt van de aanwezige steenvoorraad, bij voorkeur 80%, en het gebouw moest voldoende interessant, aantrekkelijk, fraai, of origineel zijn. Ieder ontwerp werd door

Stadtkiosk uit NF8

tenminste twee commissieleden gebouwd om het te beoordelen en fouten eruit te halen. Na goedkeuring werden ze getekend door een tekenploeg onder leiding van Leo Coffeng. Een paar maanden na de start, op 20 oktober 2001, droeg Hans de voorzittershamer over aan Annie Pasteuning. De BiK bijeenkomsten vonden steeds plaats bij Annie thuis.

Na enige tijd werd het tekenen van de goedgekeurde ontwerpen overgenomen door Burkhard Schulz met het 3D programma AnkerCAD dat ook ruimtelijke aanzichten (isometrisch) en doorsneden kon produceren. Die werden dan weer grafisch geordend tot pagina's in een voorbeeldenboekje. Begin 2001 was een boekje voor NF12, dat ook een aantal ontwerpen voor 2 x NF12 bevatte, al aan alle CVA leden uitgedeeld. Daarna verscheen in 2003 een boekje voor NF6 en 8, en een boekje voor NF10, 12 en 14. In 2004 volgde boekje NF16, het jaar daarop NF18 en NF20 in 2007. Daarna stakte het proces. Weliswaar bleef BiK nieuwe ontwerpen van steeds grotere en ingewikkelder gebouwen naar Burkhard sturen, maar het tekenen van de gebouwen liep steeds verder achter door Burkhard's verslechterende gezondheid. In november 2010 heeft BiK daarom het tekenen van de boekjes overgenomen na Burkhard's uitvoerige instructies. Hij overleed op 27 oktober van het jaar daarop. Uit zijn nalatenschap bleek dat NF22 vrijwel gereed was op het laatste gebouw na, een ontwerp voor 2 x NF22.

Met de overname van het tekenen van de boekjes door BiK is ook de opzet veranderd. Om de steeds groter wordende gebouwen goed te kunnen weergeven is het papierformaat van A4 tot A3 vergroot. Waar de boekjes eerst door de CVA werden uitgegeven gebeurt dat nu in eigen beheer. Burkhard volgde al gedeeltelijk de opmaak en typografie van Richter, vanaf NF24 zijn we dat consequenter gaan doen. Als referentie wordt de lay-out¹ van de hogere DS-boekjes gebruikt. Voor ingewikkelder gebouwen zijn vaak extra aanwijzingen nodig in de vorm van stenen boven of onder de hoofdsnede of steennummers. Burkhard deed dat uiterst consequent: zijn gebouwen kan je alleen met de doorsneden bouwen zonder maar een blik op de ruimtelijke

¹ Hier speelt een persoonlijke motivatie een rol: ik ben opgegroeid met de DS13 set bij mijn grootouders en ben altijd geïntrigeerd geweest door de afbeeldingen inclusief de omgevingstekeningen van een wereld die toen ook al lang tot het verleden behoorde.

tekeningen te werpen. Door de ingewikkelder wordende gebouwen konden we dat niet meer volledig handhaven. Bij NF34 volgen we daarom weer volledig de norm van Richter: alleen bij stenen of bouwwijzen die niet uit de doorsneden of aanzichten zijn af te leiden worden aanwijzingen met nummers of anderszins geplaatst.

Als 3D programma zijn we van AnkerCAD overgestapt naar AnkerPan. Dit laatste programma tekent werkelijk geometrische aanzichten, dwz met een verdwijnpunt en realistische slagschaduwen, een niet te onderschatten voordeel bij grotere gebouwen en biedt veel grotere mogelijkheden bij het positioneren van de stenen. AnkerPlan1 is in 2007 door avr Christian Korn en Markus Schuster van het softwarehuis Flying Cat ontwikkeld en is tot aan boekje NF34/1 ons werkpaard geweest. De boekjes vanaf NF24 waren zonder AnkerPlan niet mogelijk geweest in de huidige kwaliteit.

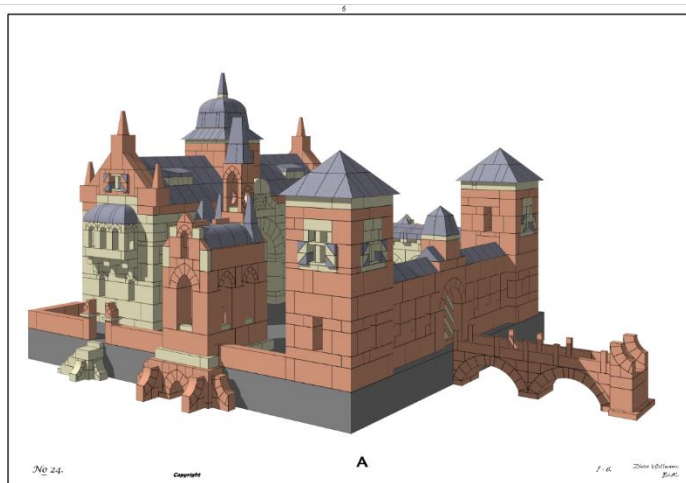
Omdat AnkerPlan1 toch wel een aantal ernstige tekortkomingen had die niet goed op te lossen waren, is in voorjaar 2015 begonnen met de opzet van een volledig nieuw opgezette versie van AnkerPlan2. Aan deze vernieuwing hebben vooral Michael Erhard en Andreas Rhodin enorm veel tijd besteed. Het is uitgegroeid tot een zeer complex systeem, indrukwekkend door zijn talloze mogelijkheden. Ik ben nog steeds onder de indruk over de beschikbaarheid om zo'n krachtig systeem voor slechts een handjevol dankbare gebruikers. AnkerPlan2 functioneert zowel onder Windows 10, 32 en 64 bit, als met Macintosh en Linux, en wordt nog steeds geüpdatet. CVA leden kunnen het downloaden via <https://ankerstein.center>.

De werkwijze van BiK is de afgelopen jaren ook veranderd. De meeste ontwerpen worden nu in AnkerPlan bij mij aangeleverd, dankzij de Duitse Ankervrienden zijn ook de meeste historische ontwerpen in AnkerPlan gezet. Ze zijn te vinden in <https://ankerstein.center/plan>. Maar een beperkt aantal van die ontwerpen moet toch nog steeds door één van de BiK leden virtueel in AnkerPlan worden gebouwd.

We houden ons strikt aan de regel dat een gebouw moet kunnen worden gebouwd met de stenen set waarvoor het bedoeld is. Veel mensen zullen immers niet over die specifieke extra stenen beschikken waarmee een gebouw stenvoorraad overschrijdt. Bij historische ontwerpen is het vaak mogelijk het ontwerp zodanig aan te passen dat geen extra stenen nodig zijn. Maar voor een aantal ontwerpen van Wyttenbach is de overschrijding van de beschikbare steenvoorraad zo groot dat dit zonder ingrijpend herontwerp niet mogelijk is.

Een aantal ontwerpers, zoals Dieter Wellmann met Münsterländer Wasserschloss, maakt creatief gebruik van de stenenkistjes van de nieuwe fabriek als bouw materiaal. Een nogal hachelijke werkwijze omdat die kistjes daar niet voor bedoeld zijn. De afmetingen van de kistjes van de ontwerper kunnen immers anders zijn dan die van u waardoor u misschien toch nog een houten constructie in elkaar moet timmeren. Voor het minimale stengebruik houden we voor de grote NF34 gebouwen nu een norm van 70% aan, al hebben we er begrip voor dat dit bij sommige gebouwen (plat dak) niet goed te verwezenlijken is.

De met AnkerPlan gegenereerde doorsneden, 3D aanzichten en gevelaanzichten worden vervolgens met een grafisch programma (CorelDRAW) opgeschaald en op de meest handige wijze op een A3 pagina worden gegroepeerd. Voor de doorsneden gebruiken we steeds dezelfde

Münsterländer Wasserschloss uit NF24

schaal, vergelijkbaar met die van Richter. De aanzichten worden naar de papierafmetingen geschaald. De hoogte van de doorsneden wordt met zorg gekozen zodat ze zoveel mogelijk samenvallen met de bovenkant van de meeste stenen en er niet te veel doorsneden worden gemaakt. De automatisch gegenereerde doorsneden van AnkerPlan zijn daarom meestal niet goed bruikbaar. Bij symmetrische gebouwen snijden we om ruimte te sparen het identieke gespiegelde deel weg behalve bij de eerste laag. Ook maken we regelmatig gebruik van deelsneden voor bijvoorbeeld een stoepje of een balkon. De doorsneden worden net als bij Richter zonder steennummer gegenereerd wat betekent dat in een aantal gevallen een aanwijzing moet worden toegevoegd zoals een onderliggende steen met een pijl, opschriften als *B*, *SB*, of het nummer van een inwendige torensteen. Al met al is het produceren van de doorsnede pagina's dus behoorlijk arbeidsintensief.

Na dit alles worden de aanzichten en doorsneden van een gebouw op A3 geprint en via de briefpost naar één van de BiK leden gestuurd voor het controle bouwen. Ook de AnkerPlan file wordt toegestuurd, maar mag alleen gebruikt worden als de bouwer er niet uit komt. En dat moet dan natuurlijk wel worden gerapporteerd. De controle is een essentiële stap, vooral bij de grotere gebouwen zijn er altijd wel wat fouten, onduidelijkheden, missende aanwijzingen te corrigeren.

Door al deze werkzaamheden zien de boekjes er al grotendeels hetzelfde uit als die van Richter met één belangrijk verschil: de achtergrond. Bij Richter werd dat gedaan door een illustrator die het gebouw plaatste in een passende omgeving zoals die er rond 1900 uitzag: gebouwen van een stad of villawijk, een park, bosschages. Ook die vaak aandoenlijke figuurtjes werden altijd toegevoegd, soms in veel te groot aantal waardoor de aandacht te veel van het gebouw werd afgeleid. Ook waren er soms misverstanden over de functie van het gebouw waardoor een stationsgebouw als villa in een park werd gesitueerd.

Opvallend is het verschil in horizon tussen het Ankergebouw en zijn omgeving. Bij Richter's gebouwen werd de horizon altijd hoog getekend, meestal hoger dan het gebouw, om de dakconstructie duidelijk te laten zien. Daarentegen lag de horizon van de achtergrond illustraties rond het midden van het papier of iets daaronder om te voorkomen dat de achtergrond te dominant wordt. U is dat misschien nog nooit opgevallen, gewoonlijk is het niet storend.

Aan Leon Weijts komt de eer de boekjes van NF34/2 met een achtergrondillustratie te willen volmaken. Voor zover mogelijk heeft hij geput uit Richter's achtergronden in de NF- of DS-boekjes. Met Photoshop schaalde hij stukjes achtergrond tot de juiste grootte waarna Richter's figuurtjes werden toegevoegd en bijpassende schaduwen getekend. Vaak was dat behoorlijk puzzelen om tot een bevredigend geheel te komen, soms waren er echt geen geschikte illustraties te vinden en moesten stukjes van afbeeldingen op het internet worden gebruikt. Het resultaat is er wel naar, de meeste gebouwen van NF34/2 zien er nu echt uit als uit een Richter boekje.

Tenslotte worden de ontwerpen samengevoegd tot een boekje. Dat zijn er gewoonlijk 10, vergelijkbaar met de omvang van Richter's boekjes voor de hogere NF series. Het bevat verder steeds 6 tekstpagina's in Duits, Engels en Nederlands op lichtgeel papier. De aansporingen van Richter om goed je best te doen en braaf te zijn zodat je ouders weer snel een vervolgdoo kopen, zult u hier missen. Na een inleiding van BiK volgt van ieder gebouw een beschrijving, bij voorkeur van de ontwerper zelf, anders door BiK. Indien nodig voegt BiK er nog een bouw-aanwijzing aan toe. De kleurenafdrukken worden in een printshop afgedrukt, voor de zwart-wit pagina's op speciaal gekleurd papier gebeurt dat om kosten te besparen in huis evenals het inbinden met de metalen spiraal.

De BiK boekjes kunnen ook worden gedownload van <https://www.ankerstein.ch/bik/index.htm>. Leden van BiK zijn momenteel Martin van Beuzekom, Jan Borgerhoff-Mulder, Fred Hartjes, Guus van Kessel, Andrew Lucas, Alfred Puschmann en Leon Weijts. Als u interesse heeft om ook als proefbouwer te fungeren of bestaande ontwerpen voor een specifieke doos geschikt te maken, bent u van harte welkom.

Op dit moment zijn de boekjes voor NF34/2 in druk leverbaar met tien ontwerpen van George Bielen, G.H. Bolhuis, Gerhart Bruckmann, Norbert Pachner, Dieter Wellmann en Edouard Wyttenbach. Prijs: € 15,- voor voorbeeldenboekje en doorsnedenboekje tezamen. Verzendingkosten (in kartonnen A3 enveloppe): Nederland € 5,85, overige EU landen omstreeks € 14,-. Betalen met de ingesloten factuur. CVA leden buiten Europa worden verzocht met vooruit te betalen met Paypal na opgave verzendingkosten.

Maar U kunt ook een set boekjes reserveren voor de mogelijke volgende CVA-vergadering in Hilversum of ze bij mij thuis ophalen (Bussum). Amerikaanse Ankervrienden kunnen het beste hun bestelling via Andrew Lucas laten lopen om hoge verzendingkosten te vermijden.

Verder overwegen we een herdruk van NF34/1, dus als u geïnteresseerd bent laat mij dat even weten.

Fred Hartjes, f.hartjes@kpnmail.nl (let op het gewijzigde email adres)

Munster van Bern uit NF34/2